

Gryte van der Toorn-Piebenga

OM STRUKTURER OG MOTIVER I HYMISKVIÐA

Våren 1981 fordypet jeg meg sammen med en gruppe studenter¹⁾ i Hymiskviða, et av de mindre kjente gudediktene fra den eldre Edda. Dette kvadet, som sannsynligvis ble skrevet i det tolvte eller trettende århundret²⁾, har navn etter jotnen Hymir, selv om det i virkeligheten ikke er han, men guden Tor som er diktets hovedperson. Det er Tor som lykkes i å bemektige seg en bryggekjele som er stor nok til å lage et gjestebud for alle gudene, og dette at det blir skaffet en kjele, er det egentlige emnet for diktet.

Det er skrevet forholdsvis lite om Hymiskviða. I litteraturhistorier og i kommentarer til oversettelser er det nok viet oppmerksomhet, men det er bare et lite antall studier som spesielt handler om dette diktet. Og i de studiene som har kommet ut, har man dessuten nesten bare beskjeftiget seg med ett og samme spørsmål, nemlig hvor gamle og hvor ekte de mytene er som forekommer i diktet³⁾. I seminaret med studentene viste det seg imidlertid at det kan stilles flere spørsmål om Hymiskviða enn dette ene. Mange av dem knyttet seg til det at fortellingen i dette diktet, som i mange andre Eddadikt, fortelles svært kortfattat og stakkato, og at det derfor ofte mangler en logisk sammenheng.

I denne artikkelen skal jeg ikke beskjeftige meg med mytenes alder, og de mange uklarhetene blir bare til dels løst. Spørsmålet det dreier seg om her, er: hvordan er dette diktet bygd opp? Hymiskviða er et utpreget kompilasjonsarbeid og inneholder altså materiale som opprinnelig

ikke hører sammen. Noen har samlet dette materialet og bearbeidet det til et dikt. Spørsmålet er om det har lyktes samleren å skape en enhet av dette materialet.

Hymiskviða er overlevert i to redaksjoner: Den ene står i Codex Regius fra tolvhundretallet og den andre i et håndskrift (AM 748 I, 4⁰) fra trettenhundretallet. Til denne artikkelen har jeg benyttet Jón Helgasons utgave (Eddadigte II, København 1956, s. 40-46), der diktet er trykt etter Codex Regius, og varianter fra det andre håndskriftet er anført i noter. De norske sitatene er hentet fra Eddadikt, oversatt av Ludvig Holm-Olsen, Oslo 1975, s. 104-112.

Inndelingen av diktet

Hymiskviða kan deles inn i tre hoveddeler etter deres plass i diktet, nemlig en ytre, en indre og en innerste del. Ordene ytre, indre og innerste sier ikke noe om delenes betydning, men bare om deres plass i diktet.

Den ytre delen består av de første seks strofene og sluttstrofen, og danner rammen rundt diktet. I de første seks strofene fortelles det at Tor på vegne av gudene i Åsgard befaler Ægir å lage et gilde for ham og de andre gudene. Ægir svarer at han ikke er i stand til dette fordi bryggekjelene hans er for små. Det han mangler, er én spesiell, stor kjele. Da forteller guden Tyr til Tor at faren hans, jotnen Hymir, eier en kjele som er én mil dyp, og at han og Tor kan få tak i den om de farer med list. I sluttstrofen, strofe 39, fortelles det at Tor kommer hjem med denne kjelen slik at festen kan begynne.

Den indre delen består av strofene 7, 37 og 38. De beskriver hvordan Tyr og Tor begir seg av sted på vei til Hymir. Tor har med seg bukkene sine. De kommer til en mann som heter Egil, og der lar Tor bukkene bli igjen. På tilbakeveien blir bukkene hentet, og da viser det seg at en av

dem er halt på et bakbein. I diktet utpekes Loki som den skyldige i at dette har skjedd. Tor får barna til Egil som bot.

Den innerste delen består av strofene 8 til og med 36. De forteller om at Tyr og Tor kommer til Hymir og at det med store anstrengelser lykkes Tor å få tak i kjelen. For å oppnå dette må han utføre forskjellige kraftprøver. Hymir, som ikke vil være Tor underlegen, viser også sine kunstner. Kampen bryter løs så snart de får øye på hverandre. Da Hymir blir gjort oppmerksom på at Tor og Tyr er til stede, reagerer han med å kaste et sint blikk på stolpen som står foran dem. Resultatet er at stolpen går i stykker, bjelken brister, og åtte kjeler faller ned. Bare en av dem er uskadd. En stund etter, da Hymir og gudene sitter og spiser, fortærer Tor (det er mer en spise- enn en kraftprøve) to av de tre serverte oksene. Neste dag bryter han hodet av en okse for å bruke det som agn, drar på fisketur med Hymir og kjemper med Midgardsormen da de har kommet langt ut på havet. Etter fisketuren bærer han to hvaler hjem, bryter et beger i stykker, løfter kjelen han vil ha, og dreper jotnene.

Skjematisk ser strukturen ut slik:

		strofe:
→ den ytre delen	: Æsenes gilde	1-6
→ den indre delen	: bukkene, Tor og Tyr's reise	7
	ankomst	8-16
	fisketuren	17-27
den innerste delen:	konfrontasjonen Tor-Hymir	begeret 28-32
		kjelen 33, 34
		jotnene 35, 36
→ den indre delen	: bukkene, Tor og Tyr's hjemreise	37, 38
→ den ytre delen	: Æsenes gilde	39

Den ytre delen: Æsenes gilde (strofe 1-6, 39)

Hymiskviða handler som sagt om et gilde som gudene vil holde, og om en bryggekjele som verten trenger. Det er flere norrøne tekster med mytologisk innhold som forteller om gilder. Om et gilde som ikke straks kan finne sted, fordi det mangler en kjele som er stor nok til å brygge øl for gudene, hører vi bare i Hymiskviða. I artikkelen Om naturmytiska element i Hymiskviða (Arkiv för Nordisk Filologi, 18, 1902, s. 353-368) skriver S.E. Hellquist at dette motivet, nemlig at det mangler en kjele og dermed øl, går tilbake på en gammel myte, der mangel på øl symboliserer regnmangel. Hans oppfatning om at fortellingen om kjelen som blir hentet, symboliserer ervervelsen av regn, og dermed av fruktbarhet, er karakteristisk for tiden omkring 1900, da mange myter ble sett på som symboler for naturfenomener. Senere teorier går ut på at henting av kjelen symboliserer ervervelsen av diktermjøden eller av en udødelighetsdrikk⁴⁾. Det er ikke mulig å si i hvilken grad disse teoriene er riktige, fordi de bygger for mye på spekulasjon og fordi diktet selv ikke gir noe holdepunkt for slike antagelser.

For øvrig gir innholdet i Hymiskviða ikke mye støtte for å bevise noe. Den mangelfulle og ofte usammenhengende fortellemåten gir mer anledning til å sette spørsmålstegn enn til å sette opp hypoteser eller komme med konklusjoner. Dette gjelder også for innledningen, som forteller om gudene (hvilke guder det gjelder, blir ikke sagt) som var tørste og kastet spådomskvister for å vite hvem de kunne stille tørsten hos. Disse kvistene, som sannsynligvis aldri før var blitt brukt for å få svar på et slikt spørsmål, viste at Ægir hadde et stort forråd av bryggekjeler - noe som gudene sikkert allerede visste.

Spørsmålstegn kan det også settes ved Tyr's bemerkning om at han og Tor bare kan få tak i kjelen til Hymir om de

farer med list. Denne bemerkningen stemmer i hvert fall ikke med resten av diktet, for der er det bare tale om kraft.

Det stemmer heller ikke med en annen overlevering at Hymir i Hymiskviða kalles faren til Tyr. Snorri Sturluson forteller i Skáldskaparmál (Snorra Edda, Reykjavík 1975, s. 124) at Tyr er sønnen til Odin; hvem moren er, forteller han ikke. I Hymiskviða sies det at Tyr er sønn av den kvinnen som i strofe 30 betegnes som frille. Kvinnen selv nevner i strofe 9 Hymir "minn frí"⁵, dvs. min elsker. Tyr er altså ifølge denne versjonen hennes og Hymirs sønn, og dermed en "áttniðr iotna" (jotners ætling), som moren kaller ham i strofe 9. Sannsynligvis er dette at Tyr har blitt en jotun, et ungt innslag i diktet. Av den modige krigsguden, den eneste som våger å stikke hånden i gapet på ulven Fenrir, er det lite igjen i Hymiskviða. I dette diktet er Tyr Tors ledsager, og tydelig ham underlegen. Da de får tillatelse til å ta med seg kjelen, klarer ikke Tyr å løfte den. Tor gjør det derimot uten anstrengelser.

Etter de innledende strofene om tørste guder og en manglende bryggekjele blir dette temaet tatt opp igjen i siste strofen (strofe 39), som slutter sirkelen rundt fortellingen. I denne strofen fortelles det at Tor kommer tilbake til gudene med ølkjelen, og at gildet hos Ægir kan begynne:

(39)	Utrettelig kom han (= Tor)	hver eneste vinter
	traskende heim	skal alle guder
	med Hymes ølkjel	holde gilde
	til æsers tingplass;	i hallen til Æge.

I den norrøne teksten står det at gudene holdt gilde "hverian ... eitt hórmeitið", hvilket vanligvis oversettes som "hvert etterår" eller "hver vinter". Ordet "hverian" ser ut til å stå i motsetning til førstestrofen, som gir

inntrykk av at det dreier seg om en engangsbegivenhet:
 "Engang kom de, kampfudene, sultne fra jakt og saknet
 drikke". Men ordene "hverian ... eitt hørmeitið" kan også
 bare uttrykke at gudene fra nå av hvert år gikk til Ægir
 for å stille tørsten, etter at de hadde skaffet ham en
 kjele som egnet seg utmerket for et stort gilde.

Den indre delen: bukkene, Tor og Tyr's reise (strofe 7, 37, 38)

På vei til Hymir lar Tor bukkene bli igjen hos en
 bergbu som i Hymiskviða kalles Egil. Hvorfor Tor gjør det,
 nevnes ikke. Også i andre historier om ham fortelles det
 ofte at han gikk hele veien eller i hvert fall det siste
 stykket til jotnene. I beskrivelsen av ferden til Utgarda-
 Loki forteller Snorri at Tor underveis satte bukkene i
 stallen hos en bonde. Og bukkene er heller ikke med da Tor
 drar til jotnen Geirrød.

Da Tor og Tyr har hentet bukkene på hjemveien, faller
 den ene etter en stund, fordi han er blitt halt på et bak-
 bein. Det sies ikke om det blir gjort noe for dyret, heller
 ikke hva som er årsaken (bare at Loki er skyld i det), og
 hvordan gudene kommer hjem med (eller uten) ham.

(37)	De fór ikke langt	skokledyret
	før det hendte	var skakkeføtt blitt,
	at en av bukkene	og det var den lumske
	brått lå halvdød;	Loki skyld i.

Enda mer enn for de andre episodene i Hymiskviða
 gjelder for denne at den er utydelig og mangelfullt for-
 talt. Dikteren går ut fra at alle kjenner historien⁶⁾. Det
 gjorde nok også hans samtidige, men hvis ikke Snorri
 Sturluson hadde gitt en beskrivelse av denne fortellingen
 om bukkene, hadde folk fra senere århundrer visst lite om
 hvilket forløp den - i hvert fall ifølge en viss tradisjon -
 hadde. Nå er det naturligvis ikke sikkert at dikteren av

Hymiskviða ville fortalt historien på samme måten som Snorri Sturluson, selv om han hadde vært mer fullstendig i sin beskrivelse. Når en sammenlikner hans versjon med den til Snorri, oppdager en flere ulikheter. Før vi går inn på disse forskjellene, skal vi gi en kort sammenfatning av Snorris beskrivelse av historien i Gylfaginning (Snorra Edda, Reykjavík 1975, s. 66, 67):

Tor og Loki er underveis til Útgarda-Loki. De overnatter hos en bonde. Tor slakter bukkene sine, får dem og koker dem. Han innbyr bonden og familien hans til å spise med seg, men føyer til at de må legge bukkebeina på skinnene. Men sønnen til bonden kløver et lårbein for å spise margen. Neste morgen reiser Tor seg og svinger hammeren over skinnene for å kalle bukkene til live igjen. Da viser det seg at en av dem er halt på et bakbein. Tor blir rasende. Bonden og kona hans ber om nåde, og tilbyr Tor begge barna sine som bot. Sønnen Tjalfi og datteren Røskva hører siden til Tors følge.

Når vi sammenlikner bukke-episoden i Hymiskviða med den i Snorris Edda, finner vi følgende forskjeller:

Hymiskviða

- Tor og Tyr er underveis
- Reisen går til Hymir
- Tor lar bukkene bli igjen hos Egil. Etter at han har hentet dem på tilbakereisen faller en av bukkene halv-død og skakkføtt ned

- Loki er den skyldige

Snorris Edda

- Tor og Loki er underveis
- Reisen går til Útgarda-Loki
- Tor og Loki overnatter hos en bonde. Tor slakter bukkene og vekker dem til live neste morgen. Det viser seg at en av dem er halt

- Tjalfi er den skyldige

At Loki utpekes som den skyldige i Hymiskviða, er ulogisk. Loki spiller jo ellers ikke noen rolle i diktet, og navnet forekommer bare her. Det var Tyr som fulgte Tor,

og Loki var ikke med. Ulogisk er også at Tor får barna til Egil i bot, mens Loki var nevnt som den skyldige for at en av bukkene var blitt halt. Lå idéen bak at Loki hadde oppmuntret Tjalfi til å gjøre noe galt? Det er mulig, men hverken i Hymiskviða eller i Snorris Edda blir det nevnt noe om dette. Kildene gir altså ingen anvisning for det som iblant fortelles i populære gjengivelser, nemlig at det var Loki som anmodet Tjalfi til å kløve et lårbein, og at dette var årsaken til at en av bukkene ble halt.

Det er tvilsomt om bukke-episoden opprinnelig hører hjemme i historien om æsenes gilde og Hymirs bryggekjele. Tvilsomt dels fordi den har liten tilknytning til denne historien, og dels fordi Snorri har den i en annen kontekst.

Den innerste delen: konfrontasjonen Tor - Hymir (strofe 8-36)

Den midterste og lengste delen i Hymiskviða handler om konfrontasjonen mellom Tor og Hymir - en konfrontasjon som består av en lang rekke kraftprøver. Vi skal se nærmere på de forskjellige fasene i kampen:

Ankomst (strofe 8-16)

Fra Egil reiser begge gudene til Hymir. Der møter de to kvinnelige vesener. Om den ene, som omtales som Tyr's bestemor, sies det at hun har ni hundre hoder. Om den andre, som omtales som Tyr's mor, at hun er gullprydet og har lyse øyenbryn. Man kan spørre seg om beskrivelsen av deres utseende er påvirket av ungt eventyrstoff, eller om det er gamle mytologiske motiver som spiller inn her.

Moren til Tyr tar vennlig imot de to gudene. Fordi hun er redd for at Hymir skal gjøre dem noe ondt, gjemmer hun dem bak åtte store kjeler som henger inne i hallen. Tor får dermed straks anledning til å ta den gjenstanden som han har kommet for, nærmere i øyensyn. Sent om kvelden kommer Hymir hjem. Kjæresten hans, Tyr's mor, tar imot ham og

forteller at Tor og Tyr har kommet, og at de sitter bak en stolpe. Jotnen blir sint, og stolpen springer i stykker av det hvasse blikket hans. Kjelene faller ned og går i stykker så nær som en. Det er nok den som gudene trenger. Nå kommer Tor og Tyr frem.

Skjønt velkomsthilsenen er langt fra vennlig, gir Hymir likevel ordre om å tilberede tre okser til middag. Ikke et ringe antall, og Tors porsjon (han spiser to av de tre oksene) kan heller ikke kalles liten. I hvert fall er den for Hymir anledning til å si at de neste dag må ut på veiing og skaffe seg mat:

(16)	Rungnes gamle,	"Skal vi ha mat
	gråhårde venn (= Hymir)	i morgen kveld,
	syntes dette var	får vi nok ro
	svært til måltid.	etter fisk på sjøen."

Fisketuren (strofe 17-27)

Grunnen for å dra på fisketur virker ikke logisk. Det viser seg nemlig at Hymir har nok av slaktefe, og dermed av mat. Han henviser jo Tor til buskapen sin, da denne ber ham om å sørge for agn. Men det viktigste for dikteren var nok at han hadde gått en grunn. Fisketureepisoden hører sannsynligvis opprinnelig like så lite som bukkeepisoden hjemme i fortellingen om bryggekjelen som må hentes. I de andre overleveringene av historien om fisketuren, eller rettere sagt om kampen mellom Tor og Midgardsormen, for den er det viktigste i denne episoden, står den også i andre kontekster. Dikteren måtte altså finne på en grunn for å la episoden gli harmonisk inn i sammenhengen. Påfunnet var kanskje ikke så vellykket, men det var der.

Men det er svært lett å forstå at dikteren av Hymis-
kvi[†]da tok opp denne fortellingen i diktet sitt. Den gav nemlig allslags anledning til å spille Tor og Hymir ut mot hverandre. Dessuten er det klart at han likte det å for-

telle historien. Noen av de her hørende strofene skiller seg både hva metrum og ordvalg angår positivt ut fra resten av diktet. Det gjelder for eksempel strofe 25 og 26 som forteller om hvordan det gikk etter at Tor hadde rammet Midgardsormen og hvordan Hymir reagerte på denne bragden:

(24)	Bergtroll brølte,	(25)	Uglad satt Hyme
	det brakket i fjell,		på heimvegen,
	hele den eldgamle		sa ikke et eneste
	jorda ristet;		ord mens de rodde,
	men ormen sjøl		drog på årene
	sank i dypet.		inn mot stranda.

Likevel gjelder for fisketurepisoden i Hymiskviða på samme måten som for bukkeepisoden at den er mangelfullt beskrevet. For å forstå den riktig, må vi vende oss til andre kilder som beskriver den. Det må ha vært en kjent og populær fortelling, for den er beskrevet i tre skaldedikt og i Snorris Edda, og detaljer fra historien har vært brukt som motiv for bildefremstillinger⁷⁾. I de tre skaldediktene, nemlig i Ragnarsdrápa av Bragi Boddason fra begynnelsen av åttehundretallet, Húsdrápa av Úlfr Uggason fra omkring 980 og et dikt uten navn av Eysteinn Valdasom fra omkring år tusen, er fortellingen om fisketuren gjengitt i meget kortfattet form, så kortfattet at historien er vanskelig å forstå. Alle tre diktene inneholder fortellingen om den langt fra vennlige måten Tor og Midgardsormen ser på hverandre på. I Ragnarsdrápa fortelles det at Tors følgesvenn ikke tåler å se på kampen mellom guden og sjøhyret, og derfor hugger snøret av mot esingen. I Húsdrápa fortelles det at Tor slår Midgardsormen kraftig i hodet.

Den mest fullstendige beskrivelsen gir Snorri Sturluson i sin Gylfaginning (Snorra Edda, Reykjavík 1975, s. 78-79). Jeg gir her et kort resymé:

Tor vil hevne seg for den fornedrelsen han har vært utsatt for hos jotnen Útgarda-Loki. Hals over hode drar han av sted, helt alene og uten bukker. Om kvelden kommer han til Hymir. Da Hymir neste morgenen gjør seg klar til å fiske på havet, ber Tor om å få være med. Hymir reagerer avvisende. Han synes Tor (som han for øvrig ikke kjenner igjen) er for ung og liten. Tor blir rasende, men klarer å beherske seg. Han setter sin vilje igjennom, og bryr seg ikke om Hymir. Han skaffer seg agn ved å slite hodet av Hymirs største okse, og setter seg ved årene da Hymir drar av sted. Han ror langt ut på havet og stanser ikke da Hymir sier at nå er det utrygt å fortsette på grunn av Midgardsormen. Omsider - Hymir har da blitt helt ille til mote - legger Tor årene inn. Han setter oksehodet på kroken og slipper snøret ned. Midgardsormen biter på og gjør et voldsomt rykk slik at Tors never slår mot esingen. Tor blir sint og drar til så sterkt at føttene går gjennom båten like til bunnen. Samtidig drar han ormen opp mot båtripen. Hymir blir skrekkslagen, tar agnkniven og hugger snøret av i det Tor vil slå ormen i hodet med hammeren. Snorri slutter fortellingen slik: "Tor kastet hammeren etter ormen. Det sies at han slo hodet av, men ærlig talt så tror jeg at Midgardsormen fremdeles lever og ligger i havet rundt verden. Tor knyttet neven og gav Hymir et slag over øret så han stupte over bord med føttene i været. Selv vasset Tor i land."

De viktigste forskjellene mellom gjengivelsen av fiske-
turepisoden i Hymiskviða og Snorris Edda er de følgende:

Hymiskviða

- Tor og Tyr går til Hymir
- Tor og Hymir drar på fiske-
tur for å skaffe seg mat

Snorris Edda

- Tor går alene til Hymir
- Tor vil ta kampen opp med
Midgardsormen og trenger
Hymir for å ro seg ut på
havet

- Tor drar Midgardsormen opp
mot esingen og gir den et
slag med hammeren
- Ormen synker ned i havet
- Hymir og Tor ror tilbake, og
går hjem
- Tor drar Midgardsormen opp
mot esingen og bruker så
mye kraft at føttene går
gjennom båten ned til
bunnen
- Hymir hugger snøret av mot
esingen. Det er usikkert
om Midgardsormen er død
eller levende
- Tor gir Hymir et slag over
hodet, slik at han stuper
over bord. Selv vasser
Tor i land

Jan de Vries (Edda, Deventer 1978, s. 97, 98) antar at det forekommer to lakuner i fisketurepisoden i Hymiskviða, nemlig etter strofe 20 (i andre utgaver er dette strofe 19), der det plutselig viser seg at Tor og Hymir er på havet, uten at leseren har fått høre noe om en avreise eller liknende. Den andre etter strofe 25 (i andre utgaver strofe 24), der det ifølge de Vries burde ha stått noe om at Hymir hugget av snøret. Håndskriftet gir imidlertid ikke anvisninger om at det er lakuner på disse steder. Det er heller ikke nødvendig å anta det. Jan de Vries går ut fra at dikteren av Hymiskviða skulle ha fortalt historien på samme måte som Snorri, hvis han hadde gjort det mer fulstendig. Det er et uriktig utgangspunkt. Snorri lar Hymir hugge snøret av mot esingen. Dikteren av Hymiskviða gjør det ikke. Hans versjon av begivenheten er at Tor drar opp Midgardsormen til esingen og gir den et slag med hammeren. Så glipper taket, og ormen synker igjen i havet. Annerledes er det med strofe 20 (henholdsvis 19). Der er overgangen virkelig meget brå. I første halvdel av strofen fortelles det at Tor bryter hodet av en okse fordi han trenger agn.

I den andre halvdelen viser det seg plutselig at Hymir og Tor sitter i en båt og ror ut på havet. Slike kanskje ikke fullt så brå sprang er det imidlertid flere av i diktet. I strofe 37 står det for eksempel at en av bukkene "brått lå halvdød" på reisen hjem, men leseren vet bare at bukkene er satt inn i stallen hos Egil på reisen til Hymir. Dikteren har ikke sagt noe om at de er hentet igjen på hjemreisen.

Begeret (strofe 28-32)

Etter alle disse kraftprøvene burde Hymir være overbevist om at han ikke uten videre kunne bli kvitt Tor. Han gir seg likevel ikke ennå og får Tor til å utføre en siste prøve. Denne gangen må tordenguden knuse et beger. Begeret, som for øvrig fremkaller assosiasjoner med kjelen og kanskje peker fremover mot den, viser seg å være steinhardt. Tor klarer først å knuse det da kjæresten til Hymir råder ham å kaste begeret mot Hymirs panne. Pannen blir ikke skadd, men begeret går i stykker. Jotner med steinharde hoder forekommer flere ganger i den norrøne mytologien. Om Hrungnir fortelles det for eksempel at han har både hode og hjerte av stein. Men at et beger eller en kalk går i stykker mot et slikt hode, er et ellers ukjent motiv i mytologien⁸⁾.

Kjelen (strofe 33, 34)

Endelig gir Hymir seg, men det ser ut til at han har en trumf i bakhånden. For å kunne ta kjelen med seg, må gudene løfte den. Tyr forsøker seg først. Han spiller ellers en uviktig rolle i diktet, og blir ikke engang nevnt i forbindelse med fisketuren. Muligvis hentes han nå bare på scenen for å vise hvor lite kraft han har sammenliknet med Tor. Det lykkes ham ikke å rikke, for ikke å snakke om å løfte kjelen. Etter han kommer Tor og slenger kjelen over hodet:

(33) "Ølskipet (= kjelen) får dere
om dere makter
slepe det ut
av salen min."
To ganger prøvde
Ty å løfte,
kunne ikke rokke
karet av flekken. | (34) Far til Mode (= Tor)
grep fatt i kanten,
så hardt at han steg
gjennom hall-golv
løftet ølkaret
opp på hodet,
mens hankene klang
mot hælene hans. |
|--|--|

Jotnene (strofe 35, 36)

Nå da Tor er i besittelse av kjelen, kan han hente bukkene og reise tilbake til Åsgard. Men hadde det gått slik, hadde det manglet noe i fortellingen. I mytene om ham kommer Tor aldri tilbake fra jotnene uten at han har drept en eller flere. Bare turen til jotnen Utgarda-Loki danner et unntak, men det hadde også vært en uheldig og vanærende ferd for Tor. Diktet Hymiskviða støtter tradisjonen om Tor som jotundreper. Det lar Hymir sette etter Tor med en hel hær av mangelhodede jotner. Hvorfor fortelles ikke, kanskje for å erobre kjelen tilbake. Da Tor oppdager jotnene, slenger han kjelen av skuldrene og dreper dem. Etter at jotnene er drept og kjelen er i Tors eie, kan leserne eller tilhørerne ha den behagelige følelsen av at når enden er god, er allting godt.

Avslutning

På spørsmålet som er stilt i innledningen, nemlig om det har lyktes dikteren å smelte sammen de ulike fortellingene til en helhet, må svaret bli både ja og nei. Hovedemnet for diktet er ervervelsen av kjelen. For å få tak i den må Tor reise til Hymir. Han og hans følgesvenn Tyr (Tor blir ifølge overleveringen vanligvis ledsaget av en eller flere personer når han begir seg til jotnene) drar av sted med bukkene og lar dem underveis bli igjen hos en bonde. At Tor ikke uten videre får lov til å ta med seg

kjelen som er i Hymirs eie, er forståelig. De kraftprøvene som må til, er delvis valgt vilkårlig (å fange Midgardsormen har lite å gjøre med erobringen av kjelen), delvis hører de til hovedemnet (dette gjelder for eksempel for knusingen av begeret og løftingen av kjelen).

Det er bare delvis overensstemmelse mellom versjonene i Hymiskviða og andre overleveringer. Dikteren forteller de ulike historiene slik som han husker dem, uten å gå inn på detaljer. Iblant antyder han mer enn han forteller. Dette hender særlig når det gjelder historier som var kjent på hans tid. For dem som i ettertiden er interessert i myter og eventyr, er dette synd. Diktet gjør dem nysgjerrige, fordi det gjør dem oppmerksom på at det eksisterer gamle gude- og folkeeventyr som ikke er kjent fra andre kilder. Men Hymiskviða kan ikke tilfredsstille nysgjerrigheten.

NOTER

- 1) Uten innsatsen av disse studentene, som heter Allie Berends, Mattie Deelstra, Henk van der Liet, Lucie Pijtersen, Paula Stevens og Toos van Willigen, var denne artikkelen ikke blitt til.
- 2) Sml. Jan de Vries, Altnordische Literaturgeschichte II, Berlin 1967, s. 115-117. Forøvrig er meningene delt: ifølge E.O. Sveinsson, Íslenzkar bókmenntir í fornöld I, Reykjavík 1962, s. 348 ble diktet skrevet på tusentallet; andre forskere antar at det skriver seg fra enda eldre tid; språk, metrum og innhold gjør dette imidlertid usannsynlig.
- 3) Se E.O. Sveinsson, Íslenzkar bókmenntir í fornöld I, Reykjavík 1962, s. 342-348, og Jan de Vries, Altnordische Literaturgeschichte II, Berlin 1967 s. 113-117.

- 4) Sml. F.R. Schröder, Das Hymirlied. Zur Frage verblasster Mythen in den Götterliedern der Edda, i: Arkiv för Nordisk Filologi 70, 1955, s. 1-40, og Jan de Vries, Edda, Deventer 1978, s. 94.
- 5) I Codex Regius står "minn frí", i håndskriftet AM 748, 4° "minn faðir".
- 6) Jan de Vries oversetter verselinjene "Hverr kann um þat / goðmálugra / gorr at skilia" med "Welcher Mythendichter weisz darüber besser Bescheid?" (Altnordische Literaturgeschichte II, Berlin 1967, s. 117). En bedre oversettelse er imidlertid etter min mening: "Enhver gudekyndig (eller: alle gudekyndige) kan fortelle om dette". Dikteren bruker denne uttalelsen som unnskyldning for at han ikke selv forteller historien.
- 7) Det er blitt bevart fire steiner med avbildninger av historien, to i Sverige, en i Danmark og en i England. Sml. Ludvig Buisson, Der Bildstein Ardre VIII auf Gotland, Göttingen 1976, s. 57, 58.
- 8) I artikkelen Jätten Hymes bågare, i: Folkminnen och Folktankar, 1914, s. 113-150, påviser C.W. von Sydow at begerprøven har en parallell i et svensk eventyr.

SAMENVATTING

De Hymiskviða ofwel Het lied van Hymir is een van de jongere (datering 12de à 13de eeuw) godengedichten uit de Edda. Het vertelt dat de goden een drinkgelag willen aanrichten, maar dat ze geen brouwketel hebben die groot genoeg is. Er is maar één die een ketel van het goede formaat heeft en dat is de reus Hymir. Tor gaat nu op pad naar het land der reuzen. Na verschillende krachtproeven te hebben verricht, mag hij het begeerde object meenemen en het feest kan beginnen.

Het gedicht dat uit 39 strofen bestaat, is opgebouwd uit verschillende episoden. De eerste zes strofen en de laatste vertellen over het ontbreken en het verwerven van de ketel, strofe 7 en 37-38 handelen over Tor en Tyr's heen- en terugreis met de bokken van wie één mank wordt aan een achterpoot, en de strofen 8-36 beschrijven de ontmoeting tussen Tor en Hymir en hun krachtproeven, waarvan de belangrijkste Tors vangst van de wereldslang is.

In het hier voorafgaande artikel zijn, nadat de structuur van het gedicht is beschreven, de verschillende episoden nader bekeken. Er is op gewezen dat het gedicht aanleiding geeft tot allerlei hypothesen (sommige daarvan, o.a. die van Jan de Vries, Edda, Deventer 1978, p. 97, 98, dat er twee lacunes voorkomen in de overgeleverde versie van het gedicht, zijn weerlegd), omdat het de gang van zaken beknopt, dikwijls te beknopt beschrijft. Een vergelijking van een tweetal episoden met andere overleveringen wijst uit dat als de dichter van de Hymiskviða deze volledig had verteld, hij toch een andere versie had gehad.

Aan het slot van het artikel wordt vastgesteld dat de dichter erin geslaagd is verschillende verhalen tot één geheel te maken. Hij vertelt deze verhalen echter zo ongenueanceerd - soms, vooral wanneer het geschiedenissen betreft die in zijn tijd algemeen bekend waren, duidt hij meer aan dan dat hij vertelt - dat ze voor mensen uit latere tijden moeilijk te begrijpen zijn. Deze raken geïntrigeerd omdat het gedicht hun wijst op het bestaan van verder niet overgeleverde mythen en sprookjes. De Hymiskviða echter kan hun nieuwsgierigheid niet bevredigen.